

# ESPAIS

El butlletí de la Xarxa d'Espais Naturals de les Illes Balears

Primavera de 2025/Número 12



**Govern de les  
Illes Balears**

Conselleria d'Agricultura,  
Pesca i Medi Natural

Foto: Anxiu, Conselleria Agricultura, Pesca i Medi Natural

# QUÈ HI HA AQUESTA TEMPORADA?

- Reserves Naturals des Vedrà, Es Vedranell i els Illots de Ponent **Pàg. 3**
- Qui fa què: Naturalista  
*Paratge Natural de la Serra de Tramuntana* **Pàg. 4**
- Activitats d'educació ambiental: "Apropam Cabrera als ciutadans de Palma"  
*Parc Nacional Maritimoterrestre de l'Arxipèlag de Cabrera* **Pàg. 5**
- Activitats d'educació ambiental: "Saliners per un dia"  
*Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera* **Pàg. 6**
- Un cas d'èxit: Feines de recuperació del sivinar de Mongofra  
*Parc Natural de s'Albufera des Grau* **Pàg. 7**
- Un cas d'èxit: Iniciada la recuperació del corredor ecològic del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca  
*Parc Natural de s'Albufera de Mallorca* **Pàg. 8**
- Espècies: *Seiophora villosa*  
*Parc Natural Maritimoterrestre des Trenc-Salobrar de Campos* **Pàg. 9**
- Espècies: Un oasi de pol·linitzadors a la Reserva Natural de s'Albufereta  
*Reserva Natural de s'Albufereta* **Pàg. 10**
- Entrevista amb Tomeu Balaguer: el darrer supervivent dels establits  
*Parc Natural de la Península de Llevant* **Pàg. 11**
- Els valors etnològics dels nostres espais: Els forns de calç  
*Parc Natural de Mondragó* **Pàg. 13**
- Notes curtes dels espais naturals protegits  
*Parc Natural de sa Dragonera i Parc Natural de s'Albufera des Grau* **Pàg. 15**

# LES RESERVES NATURALS DES VEDRÀ, ES VEDRANELL I ELS ILLOTS DE PONENT



Declarades en febrer de 2002, com a part de l'antic parc natural de Cala d'Hort, les Reserves Naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent conformen un espai marítim-terrestre de gran valor natural, patrimonial i paisatgístic. A la zona nord, es troben els illots de Ponent que inclouen sa Conillera, es Bosc, s'Espartar i l'arxipèlag de ses Bledes; al sud, es Vedrà i es Vedranell. Se solapen amb les Reserves altres categories de protecció com les Reserves marines de Bledes i Vedrà-Vedranell, així com la inclusió a la Xarxa Natura 2000 amb les figures de ZEPA (Zona d'Especial Protecció per a les Aus) i ZEC (Zona d'Especial Conservació).

Des del punt de vista botànic, els illots són rics i diversos, concentrant-ne 291 tàxons vegetals, molts d'ells endèmics o d'especial interès. En destaca una important població de *Medicago citrina* a s'Espartar, la presència a gairebé tots els illots de la saladina (*Limonium ebusitanum* sp.) i *Diplotaxis ibicensis*; sobretot, les espècies presents a es Vedrà entre les que creix una camamil·la endèmica i exclusiva de l'illot: *Santolina vedranensis*.

Els illots són també llocs de nidificació d'aus marines i rapinyaries, com és el cas del virot (*Puffinus mauretanicus*), la gavina roja (*Ichthyaetus audouinii*), la baldritja (*Calonectris diomedea*), el fumarell (*Hydrobates pelagicus*), el falcó marí (*Falco eleonore*) i el falcó pelegrí (*Falco peregrinus*). Cal destacar que a l'illa de s'Espartar es localitza una de les colònies de fumarell més grans de la Mediterrània occidental.

Especialment rellevants són les varietats de sargantana pitiüsa (*Podarcis pityusensis*) les quals presenten mides i coloracions variades en funció dels diferents illots, anant des dels blaus i grocs de les representants d'es Vedrà i es Vedranell a les melàniques de Bledes.

Els fons marins de les Reserves són variats tant en fondàries com en les comunitats presents entre les quals destaquen les praderies de Posidònia, les comunitats de coves i el coral·ligen dominat per les colònies de gorgònia vermella (*Paramuricea clavata*).

A més dels valors naturals, les Reserves han estat un lloc on s'han dut a terme diferents usos al llarg de la història; d'entre els tradicionals encara hi perdura la pesca artesanal, i la recol·lecció de la fulla d'espertar a s'Espartar. Des del punt de vista paisatgístic la imponent presència des Vedrà i el conjunt format pels illots de Ponent són dues de les fites més emblemàtiques d'Eivissa.



# QUI FA QUÈ ALS ESPAIS NATURALS

## EL NATURALISTA DEL PARATGE NATURAL DE LA SERRA DE TRAMUNTANA



L'increment de la població humana provoca una intensa pressió als hàbitats naturals. Si seguim amb aquest ritme de creixement és probable que moltes espècies actualment considerades fora de perill estiguin amenaçades en el futur. La disminució de la biodiversitat romp l'equilibri de la natura i origina efectes en cascada que acaben afectant la nostra salut.

Per tot això, dins aquest escenari, és fonamental el paper dels espais naturals protegits per garantir la conservació d'hàbitats i espècies.

En funció del grau d'intervenció necessari per aconseguir la conservació de cada espècie s'han aprovat Plans de recuperació, de Conservació i de Maneig, elaborats pel Servei de Protecció d'Espècies.

En el Paratge Natural de la Serra de Tramuntana, el naturalista recull dades al camp per fer el seguiment de l'estat de conservació de les espècies i els hàbitats i per poder aplicar, si escau, les mesures adients amb l'objectiu d'aconseguir unes condicions òptimes, o almenys les més favorables possibles.

Participa en tasques de recuperació d'espècies en perill d'extinció de flora endèmica, com el tem *Thymus herba-barona subsp. bivalens* i de fauna com el ferreret, eliminant depredadors i censant les poblacions. Una altra de les tasques és fer el seguiment de la reintroducció de l'àguila coabarrada, realitzant el recompte de les parelles nidificants i analitzant la dispersió pel territori mitjançant el marcatge d'individus joves amb emissors.

Vigila l'estat de conservació d'espècies vulnerables de fauna, fent censos i seguiment dels rapinyaires i tortugues de terra. Respecte a la flora vulnerable, s'encarrega del Pla de conservació de flora vascular del Puig Major, recol·lectant llavors, plantant nous individus produïts en viver, fent recomptes de poblacions i manteniment dels tancaments per evitar l'herbivorisme de cabres.

Fa el seguiment dels plans de maneig com el de la gavina roja, fent censos de colònies de cria i el marcatge amb anelles de lectura a distància. I per les de flora, fa controls de poblacions del teix en finques públiques.

Elimina plantes invasores controlant la seva evolució en l'àmbit del Paratge Natural i fa xerrades a escoles per ajudar a transmetre els valors de l'espai natural als més joves.



# EDUCACIÓ AMBIENTAL



## “APROPAM CABRERA ALS CIUTADANS DE PALMA”



*L'Ajuntament de Palma, en el seu compromís amb el Parc Nacional maritimoterrestre de l'Arxipèlag de Cabrera i com a àrea d'influència del parc, ha destinat les subvencions de l'OAPN (Organisme Autònom de Parcs Nacionals) d'aquest 2024 a acostar aquest espai natural protegit a grups escolars i, per primera vegada, a associacions de gent gran de Palma.*

Fins ara les ajudes s'havien centrat en centres educatius, però aquest darrer any s'ha volgut ampliar el benefici social i incloure que, associacions de persones majors, puguin conèixer de primera mà la riquesa ecològica i valor històric de Cabrera, ja que es tracta d'un col·lectiu amb més dificultats per realitzar aquest tipus d'activitats.



Les visites es dugueren a terme els mesos de setembre i octubre 2024 i tots els participants van poder participar d'un itinerari guiat pel servei d'educació i interpretació ambiental del Parc Nacional i conèixer els valors naturals, històrics i paisatgístics de Cabrera, així com les mesures de gestió, promovent d'aquesta manera el contacte directe amb la natura i reforçant el compromís amb la conservació del Parc.

S'oferiren diversos itineraris guiats on cada un dels grups van poder triar segons els seus interessos:

- Es Castell: testimoni d'alguns dels episodis més importants de la història de l'arxipèlag.
- Cala Ganduf: itinerari que uneix el Port de Cabrera amb sa Platgeta caminant per una garriga de mates, ullastres, savines i lletreres arbustives.
- La Miranda: un dels cims més alts de l'interior de l'illa que permet conèixer millor l'orografia i paisatge illenc, així com apropar-nos a algunes de les espècies animals i vegetals de l'illa.
- Un passeig per la història: recorregut pel passat i les formes de vida tradicionals que, en alguns casos, van ser vigents fins ben entrat el segle XX.



El programa va ser un èxit, amb un total de 1.248 participants, dels quals 210 corresponen a 13 associacions de gent gran, i 1.038 a escolars i professorat de 17 centres educatius.

S'espera que aquestes subvencions també s'ofereixin el 2025 amb la novetat d'incloure dins el programa altres entitats que impulsin la inclusió social.

# EDUCACIÓ AMBIENTAL

## SALINERS PER UN DIA



SES SALINES  
D'EIVISSA I FORMENTERA  
XENIB

Des de l'equip d'educació ambiental del parc natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera, hem creat un nou itinerari guiat per als infants de cinquè de primària de l'illa, titulat "Saliners per un dia". Un dels nostres objectius és la divulgació dels valors etnològics del Parc, en especial de l'activitat salinera, per així donar a conèixer com era i com és avui dia aquesta indústria que ha estat referent a Eivissa i Formentera des de fa més d'un mil·lenni.

Iniciem l'activitat amb un agradable passeig pel Parc Natural, on comentem els passos d'obtenció de la sal i els diferents tipus d'estanys. Aprenem sobre els usos d'aquest preuat mineral i observem els grans munts de sal, així com les màquines, que sovint veiem treballar en directe. A més, mirem l'aigua dels estanys i entenem com la concentració de sal fa variar la diversitat de formes de vida que habiten els diferents estanys. Fins i tot, podem observar individus d'*Artemia salina* movent-se per l'aigua, i parlem dels flamencs i altres aus dels estanys.

A mig matí, quan ja comencem a ser experts, ens capbussem en la vida salinera de ja fa algunes dècades. És aquí quan ens trobem amb un gran munt de sal que s'ha de moure. Però no tenim camió, ni tractor. Així que ho hem de fer com antigament es feia, amb un càvec, un tiràs i una senalla, imitant a les colles de saliners amb traiens i cavadors de mitjans del s. XX. Cal recordar que, a la treta de sal no hi participaven animals, ja que la feina era tan feixuga que no sobreviuen a les altes concentracions de sal que tenia l'aigua. Aquesta era una feina només per a homes. Una de les feines més dures que han existit mai a les nostres illes.

Així que, a l'activitat es fan equips que formaran les cadenes de treball. Cada grup haurà d'utilitzar les eines tradicionals per carregar la sal a la senalla, pujar-la dalt del cap; i, transportar-la en una carrera de relleus, sense que se'n perdi pel camí. Aquest passeig pel Parc culmina arribant a la platja de Ses Salines. Des d'allí podem observar el carregador de la sal, tancant el cicle dels saliners d'aquesta illa. Amb vistes a la mar, repassem els conceptes apresos i tanquem l'activitat.



UN CAS D'ÈXIT

# ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS



S'ALBUFERA  
DES GRAU  
XENIB

## FEINES DE RECUPERACIÓ DEL SIVINAR DE MONGOFRA AL PARC NATURAL DE S'ALBUFERA DES GRAU

El desembre de 2023 al Parc Natural de s'Albufera des Grau s'iniciaren les feines de restauració i millora d'un dels hàbitats més singulars d'aquest espai natural protegit de Menorca.

La zona dunar de darrera la platja del Sivinar de Mongofra, alberga, tal i com indica el seu antic topònim, un sivinar que creix damunt sòl arenós i que per la seva escassetat i fragilitat conforma un dels hàbitats de conservació prioritari a Europa. A Menorca és poc extens i només es troba a les zones dunars més madures. En el cas de Mongofra, el sivinar es trobava en un estat de conservació millorable degut a la caiguda de nombrosos arbres vells i l'elevada presència de pins.

Per millorar l'estat d'aquest sivinar s'ha fet una actuació que ha consistit principalment en la poda i eliminació d'alguns pins joves per disminuir la competència amb les sivines. Igualment, s'ha retirat l'excés de fusta morta per disminuir el risc incendi forestal i, finalment, s'han sembrat alguns peus de sivina per accelerar el procés de recuperació. Aquestes actuacions formen part del programa de gestió per a la conservació dels hàbitats del Parc Natural de s'Albufera des Grau.

Les feines han estat realitzades per la brigada d'IBANAT del Parc Natural emprant motoserres i desbrossadores. Els troncs i les restes vegetals s'han triturat *in situ* mitjançant una biotrituradora forestal, generant estella que enriquirà el sòl. S'ha actuat fora de l'època de nidificació i d'incendis per tal de minimitzar els possibles impactes damunt el medi.

La sivina és una espècie molt ben adaptada als ambients arenosos litorals i clau per la conservació de les dunes malgrat tenir un creixement molt lent. Així, encara que com en la majoria de les ocasions, els resultats finals d'aquesta actuació no es veuran fins d'aquí bastants anys, el Parc Natural seguirà fent una gestió activa dels seus hàbitats per assegurar-ne un bon estat de conservació a llarg termini.



# UN CAS D'ÈXIT ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS



## INICIADA LA RESTAURACIÓ DEL CORREDOR ECOLÒGIC DEL PARC NATURAL DE S'ALBUFERA DE MALLORCA EN EL MARC DEL PROJECTE RESTAURALCÚDIA

El projecte RestaurAlcúdia persegueix renaturalitzar els aiguamolls de l'Estany des Ponts i de Maristany, al Port d'Alcúdia, com a estratègia per a la mitigació del risc d'inundació i per a la restauració ambiental. Les principals accions del projecte estan relacionades amb la creació de noves zones inundables, revegetacions i renaturalitzacions, retirada de vegetació exòtica i invasora i de residus, eliminació de barreres i ampliació de canals de drenatge i accions per afavorir la fauna.

Fins al moment ja s'han netejat 26 tones de residus de tot tipus (plàstics, cartró, roba, pneumàtics, vidre, etc.) i 300 tones de runa acumulada a la zona des dels anys 70, quan va ser abandonat el projecte d'urbanització a l'Estany des Ponts. També s'han retirat 25 tones d'11 espècies de flora invasora (miopor, lligabosc japonesa, plomall de la pampa, etc.). S'han instal·lat 25 caixes niu per a passeriformes i dues per a òliba i xoriguer, així com 16 refugis per a ratapinyades. La Universitat de les Illes Balears està a càrrec del mesurament dels indicadors per fer un seguiment ajustat de l'evolució de la zona restaurada. La participació social és una de les claus de l'èxit d'aquest projecte, que es basa en un disseny realitzat per tots els sectors locals més rellevants, i també s'han involucrat els tres instituts d'Alcúdia, mitjançant activitats de ciència ciutadana.

Les excavacions per reobrir zones emplenades i generar més aigües obertes es preveuen realitzar abans de finals del 2025, així com la renaturalització de la vorera de l'Estany des Ponts.

El projecte té una durada de 3 anys (2023-2025) i és cofinançat per la Fundació Biodiversitat del MITECO, en el marc del PRTR – NextGenerationEU. Està coordinat per l'Ajuntament d'Alcúdia i compta amb la participació de WWF i la Universitat de les Illes Balears. També compta amb la col·laboració molt propera del Parc Natural de s'Albufera de Mallorca, i del Consell Insular de Mallorca.

Es tracta d'aiguamolls relictos d'una antiga gran albufera, que a l'última meitat del segle XX va ser emplenada per a usos urbanístics. Durant les darreres dècades, s'han fragmentat per la urbanització i construcció de carreteres, els residus s'han acumulat i la retenció hídrica ha perdut capacitat, causant importants inundacions al port i platja d'Alcúdia.





Fotografia: *Seirophora villosa*: detall del tal·lus amb els apotecis.

## SEIROPHORA VILLOSA

***Seirophora villosa*** (Ach.) Frödén: un líquen bioindicador de la bona qualitat ambiental dels sistemes dunars del Parc Natural des Trenc- Salobrar de Campos

A les branques de les savines que colonitzen les reredunes de les platges del Parc Natural, hi podem trobar uns líquens epífits i fruticulosos que es desenvolupen a sobre. Es tracta de la *Seirophora villosa*.

Un líquen o fong liquenitzat és un ésser viu format per l'associació simbiòtica d'una alga (ficobiont) amb un fong (micobiont). A gran trets, en aquesta simbiosi, l'alga realitza la fotosíntesi i el fong, a més de proporcionar el suport i la protecció, també capta els nutrients. La reproducció pot ser vegetativa (per simple fragmentació del tal·lus), asexual (mitjançant conidis generats pel fong) o sexual (per ascòspores que es formen al cossos fructífers que també forma el fong). La resistència i tolerància a la dessecació, permeten la colonització de molts d'ambients com pedres i roques (saxícoles), escorces, sòls i també sobre altres plantes (epífits).

En el cas de la *Seirophora villosa* el tal·lus verdós està recobert d'un toment blanquinós (molt visible quan està hidratat) donant-li un aspecte glauc i els cossos fructífers tenen forma de discs (apotecis) grogosos ataronjats, que amb la sequedat, esdevenen més foscos i amb tonalitats rogenques.

La seva distribució, sempre associada als sistemes dunars, a les Balears es limita al Migjorn de Mallorca, on, en Es Trenc i Es Caragol, les poblacions són les més abundants. També es pot observar a les platges de Ses salines i Es Cavallet a Eivissa i algunes platges de Formentera, com Es Caló.

A banda del seu interès naturalístic, aquest líquen també és molt sensible a la contaminació nitrogenada i actua com bioindicador de la qualitat ambiental de l'espai que colonitza, segons la seva presència o absència, així com l'abundància i mida dels seus tal·lus.

La gran abundància d'aquesta espècie a les reredunes de les platges des Trenc i s'Arenal d'en Tem, amb poblacions molt nombroses, n'és una prova més de l'alta qualitat ambiental de la zona i perquè n'és prioritària i necessària la seva gestió i conservació.



ES TRENC  
SALOBRAR DE CAMPOS  
XEIB



Fotografia: Savina colonitzada per exemplars de *Seirophora villosa*. (Arxiu del Parc Natural Maritimoterrestre des Trenc-Salobrar de Campos)



Fotos: Arxiu de la Reserva Natural de s'Albufereta



## UN OASI PER A POL·LINITZADORS A LA RESERVA NATURAL DE S'ALBUFERETA



El Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals de s'Albufereta (PORN) estableix dues zonificacions: l'àrea de protecció estricta (reserva natural) i la perifèria de protecció, que no forma part de l'espai natural protegit però que és necessària per garantir-ne la conservació, i que té la funció de fomentar i de mantenir la qualitat paisatgística, els usos tradicionals i la biodiversitat de la zona.

Amb aquests objectius, l'any 2024 es va iniciar la recuperació d'un espai al Gravet de la Marina, on s'hi ubicava un aparcament d'uns 1.300 metres quadrats de superfície, i la seva destinació com a oasi per als insectes pol·linitzadors, gràcies a la sembra de saladines endèmiques i plantes aromàtiques que floreixen a diferents mesos de l'any, com la lavanda, la frígola de Sant Joan o l'estepa negra. La feina es va poder dur a terme amb la brigada de conservació assignada a la Reserva natural, i amb una activitat de voluntariat, organitzada per l'equip d'educació ambiental, que va comptar amb una gran participació.

Aquesta acció de restauració permetrà afavorir la presència i desenvolupament d'insectes, com papallones, abelles, borinots o escarabats, entre d'altres, que desenvolupen funcions molt importants pels ecosistemes locals però que, des de finals del s. XX han vist reduïdes les seves poblacions degut al canvi climàtic, la pèrdua d'hàbitats, l'agricultura intensiva, l'ús de pesticides i herbicides, la introducció d'espècies invasores o els canvis de l'ús del sòl.

A més, aquest oasi, es converteix així en un petit itinerari que finalitza a la plataforma del Canal Mestre, una de les plataformes d'observació que podem trobar a s'Albufereta. Malgrat encara quedin algunes actuacions per continuar millorant l'àrea, com ara la instal·lació d'un hotel d'insectes i un panell interpretatiu, sens dubte esdevé un espai més agradable per a gaudir de s'Albufereta i poder observar amb més facilitat papallones i altres pol·linitzadors.

# L'ENTREVISTA



## *Tomeu Balaguer: el darrer supervivent dels establits del Parc Natural de la Península de Llevant*

**Tomeu, moltes gràcies per rebre'ns. Per començar, ens podries explicar què eren els establits del Parc Natural de Llevant i on estaven situats?**

Els establits formaven part de la finca de s'Alqueria. Estaven situats a una zona de muntanya, lluny de la vila i prop de s'Ermita. Nosaltres hi vivíem quan jo tenia vuit anys.

**I qui vivia amb tu als establits? Què recordes d'aquells moments?**

Hi vivíem la meua família: els meus pares, la meua germana, el meu germà i jo. Era una caseta molt petita, només de 4 metres quadrats, amb dues cadires i dos tibuets d'una soca serrada. Ens apanyàvem amb el que teníem.

**Com us hi arreglàveu per sobreviure en aquestes condicions tan dures?**

Bé, nosaltres vivíem de les palmes (de fer llatra), les ametlles i quatre patateres. El meu pare també havia d'anar a jornal a les possessions per guanyar alguna cosa més. La vida era molt senzilla i molt dura al mateix temps.

**I què menjàveu? Com vos fèieu el menjar?**

Menjàvem el que podíem. Per exemple, una olla de plumissons (llavors del garballó) o faves. L'aigua la trèiem de la font que hi havia al costat de s'Ermita, i només teníem quatre gerres. D'aquí cuinàvem, bevíem i fins i tot ens rentàvem un poc. Formatge o sopes sí que en menjava, però la sobrassada no la podia menjar perquè no en teníem gaire.

**Com eren les relacions amb els ermitans que hi havia a prop?**

Els diumenges, anàvem a missa a l'Ermita. A vegades, tenien caieres i ens donaven un poc de mel. Els ermitans també batiem, tenien una era i l'hort. Cada setmana, agafaven el carro gros i anaven a la vila a vendre el que collien. Ells treien l'aigua de la font de na Bernadeta.

**Com era el camí que portava als establits? Sabem que les condicions no eren fàcils.**

Sí, el camí estava molt malament, sobretot quan plovia. Es desfeia constantment. Però els veïns ens ajudàvem entre tots per arreglar-lo, perquè el camí era la nostra única connexió amb el món exterior.

**En aquell temps, vau fer alguna compra important per la família?**

Sí, el meu pare va intentar comprar la finca. Em sembla que va costar 90 pessetes cada any. Ho va fer per alliberar el meu germà de la mili, si compràvem aquella finca. Però un cop la compraren, van deixar de pagar una ronda a Capdepera, perquè la pluja no els deixava anar amb el carro a pagar. I quan vàrem arribar ens van dir que com que no havíem pagat a temps, teníem un mes per treure tot el que havíem sembrat i deixar la finca.

**Qui més vivia als establits o a la zona en aquells temps?**

A la zona hi vivien altres famílies com els Bisbe, Costureu, Videlles, Saloms, Figueres, Joan Cama, en Duc, Pere Murtó i madò Bossa. Hi havia en Duc que era sabater i cada dia anava al poble a fer feina, tenia un quartet a sa clota on arreglava sabates.

### **I per als nins, com era la vida? Anàveu a l'escola?**

Sí, quan tenia uns 8 o 9 anys, vaig començar a anar a l'escola. El mestre Videll ens va fer un poc d'escola. Per poder estudiar, vam intercanviar coses com sobrassada.

### **Com era la vostra vida quotidiana? Com dormíeu i com us abrigàveu?**

Dormíem damunt del càrritx. No teníem matalassos, però no passàvem gaire fred, estàvem devora s'ase. La vida era dura, però ens apanyàvem amb el que teníem.

### **Quins altres records teniu d'aquella època?**

Un dels records més forts que tinc és quan vam veure els avions durant la guerra. Vaig veure com amollaven bombes damunt d'Artà. A més, vàrem construir una cisterna en forma de pera. Durant aquell temps, el meu pare es va amagar dins de la cisterna, amb una corda amb nus, per estar a salvo si ens venien a cercar.

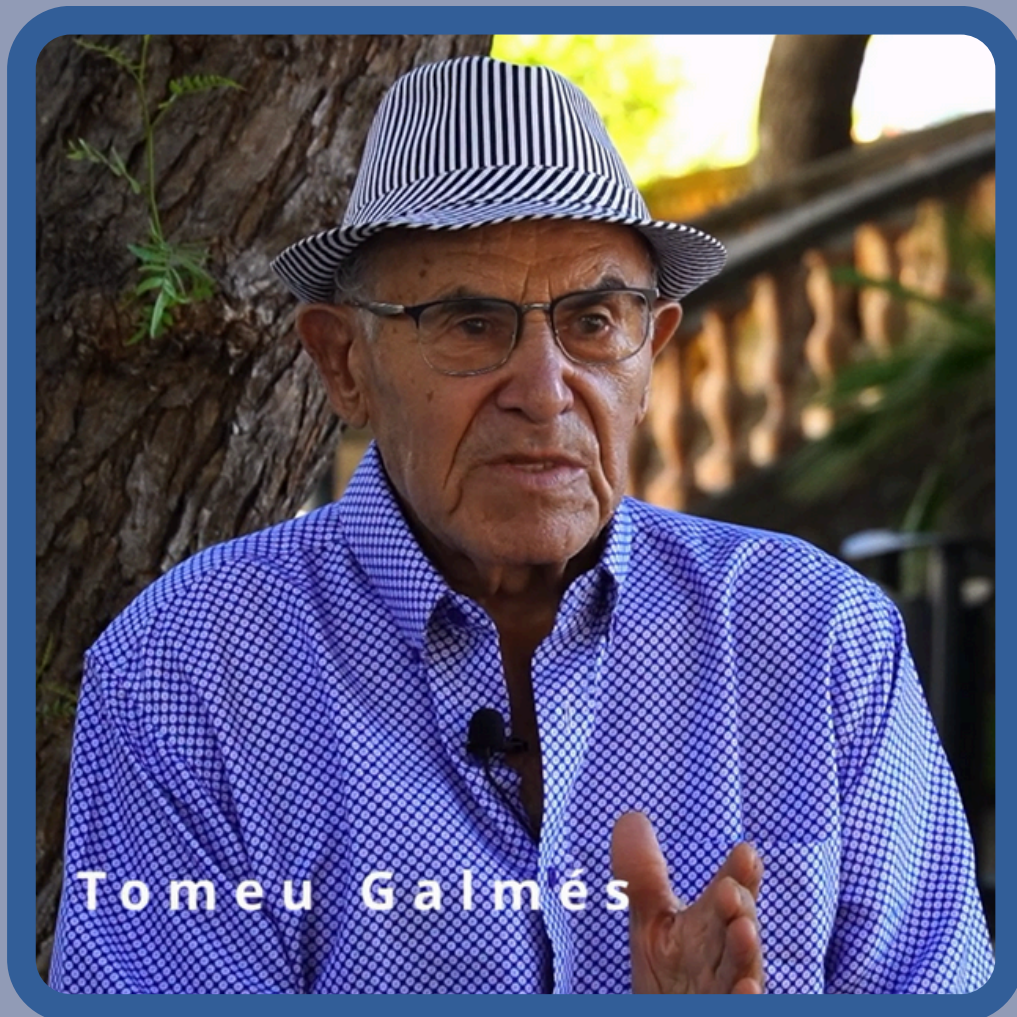
### **Quina vida tan dura! Però sembla que teníeu una gran capacitat de resistència. Vau passar gana durant aquella època?**

Sí, passàvem gana. A la taula, sempre hi havia poc menjar i érem cinc a casa. Només podíem començar a menjar quan el pare començava, si no no podíem tocar el menjar.

### **Per acabar, Tomeu, com recordes aquells temps a s'Alqueria Vella, als establits? Éreu feliços?**

I no coneixíem res més. Tot era molt més senzill, però també més difícil. Teníem poc, però el que teníem ho compartíem i ens ajudàvem els uns als altres. Ara que mir enrere, veig que va ser una època molt dura, però també una època en què vam aprendre a sobreviure amb molt poc.

**Moltes gràcies, Tomeu, per compartir els teus records amb nosaltres. Ha estat un plaer escoltar-te.**



## Els valors etnològics dels nostres espais

# ELS FORNS DE CALÇ DEL PARC NATURAL DE MONDRAGÓ

El paisatge i els diferents hàbitats que trobam avui dia al Parc Natural de Mondragó són fruit d'una interacció entre l'ésser humà i el seu entorn natural que ve de molts segles enrere, en realitat mil·lennis. Des de les primeres mostres d'activitat humana dels diferents jaciments prehistòrics del Parc fins a l'actualitat, Mondragó és ple de restes de les diferents èpoques històriques: parets seques, barraques de roter, forns de calç, sínies, sitges de carboner, secrets de contraban, etc. Totes elles reflex d'un aprofitament humà relativament harmoniós amb la natura, el qual es va mantenir més o manco al llarg del temps fins a l'arribada de la indústria turística cap als anys seixanta del segle XX. Aquesta darrera activitat però, implicà un model depredador del territori i una ruptura total d'aquest equilibri.

Els forns de calç, igual que succeeix amb les barraques de roter, les sínies o els secrets de contraban, formen part del llegat històric que ens ha quedat de la Mondragó "preturística". Són per tant elements etnològics que cal preservar perquè ens permeten explicar i donar a conèixer al públic activitats i oficis avui en dia desapareguts.

La calç tenia diverses utilitats, coma ara emblanquinar, desinfectar, material de construcció, etc. i s'obtenia de la cocció de la pedra calcària dins aquestes grans estructures circulars anomenades forns de calç, els quals s'havien de muntar i desmuntar després de cada fornada. Per poder construir-ne un era bàsic, òbviament, disposar d'aquest tipus de roques així com de branques abastament. També anava molt bé estar dins un barranc per protegir-se del vent i aprofitar el coster per extreure i tragar les pedres. Tots aquests factors es complien perfectament a Mondragó, i per tant fou un bon lloc per a produir-hi calç.



## Els valors etnològics dels nostres espais

Des del Parc s'han realitzat algunes actuacions encaminades a donar a conèixer aquesta antiga activitat i els seus vestigis. Així per exemple, l'any 2015 es va encarregar l'excavació i consolidació de les restes del forn de calç del caló d'en Perdiu, situat vora l'itinerari de sa Punta de Ses Gatoves.

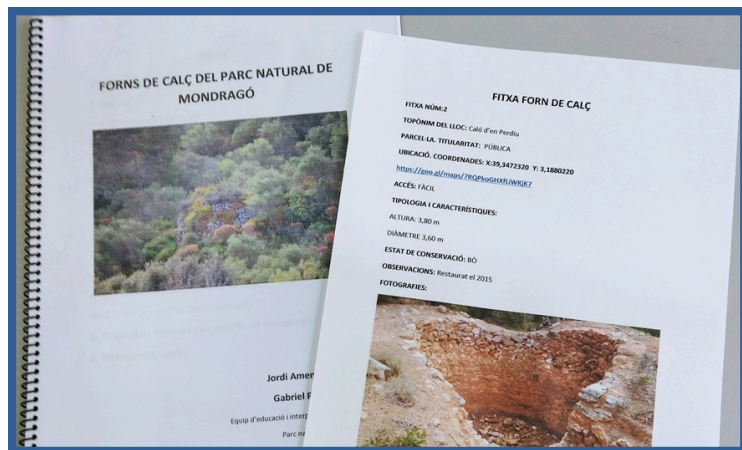
Entre l'any 2020 i 2021 l'equip d'educació i interpretació ambiental va realitzar un treball de recerca per documentar els antics forns de calç situats dins els límits del Parc. En aquest treball d'investigació es va anar alternant el treball de camp i d'oficina. Partint d'alguns forns que ja coneixíem, vàrem prospectar la major part del Parc i se'n varen poder "descobrir" de nous. Després de moltes dècades d'inactivitat, la major part d'ells es troben molt tapats per la vegetació i són poc visibles.

El resultat és que actualment es tenen comptabilitzats en total 11 antics forns de calç dins els límits del Parc Natural de Mondragó. L'inventari inclou 11 fitxes, una per a cada forn de calç, i una fotografia aèria amb la localització de tots ells. A les fitxes s'hi mostra la ubicació, les característiques físiques del forn, l'estat de conservació i una o varies fotografies.

Algún d'aquests forns, els situats a terreny públic, es mostren quan realitzam determinades activitats d'ús públic i educació ambiental. De fet a l'oferta Educativa fa anys que s'ofereix a les escoles l'activitat "La petjada històrica" enfocada precisament a donar a conèixer el nostre patrimoni històric.

Si tornam a mirar cap enrera, a Mallorca l'obtenció de la calç es remonta com a mínim a l'època dels romans, els quals fóren els primers a emprar-la per a la construcció (de fet ells inventaren un tipus de formigó, l'*opuscaementicum*) I hi ha nombrosos forns de calç documentats a l'illa durant l'Edat Mitjana. Però la metodologia d'aquesta activitat va ésser la mateixa fins a mitjans segle XX, quan l'arribada del ciment portland i el turisme provocaren l'abandó definitiu d'aquests forns tradicionals.

No hem pogut averiguar l'antiguitat del forns de calç de Mondragó, però tenint en compte que molts d'ells tenen una antiga barraca de roter devora, és possible que la majoria d'ells sigui de l'època dels roters, és a dir, dels segles XVIII i XIX. Però això no vol dir que no n'hi hagi qualcun de molt més antic! També hi ha la possibilitat de què en futures prospeccions, o bé per fonts orals o escrites, es pugui trobar algun forn més dins el Parc. Però de qualsevol manera, com a mínim en coneixem 11.



# NOTES CURTES DELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS

## Establint vincles amb el camp menorquí per a la millora de la conservació

Una gran part de la superfície terrestre del Parc Natural de s'Albufera des Grau són pastures i camps de cultiu de propietat privada treballats per pageses i pagesos. L'equip gestor del parc, amb l'objectiu d'establir relacions de participació i col·laboració amb les famílies propietàries i pageses dels llocs\*, va organitzar una trobada, a la que van assistir 24 persones.

En primer lloc, es va poder donar als assistents un retorn dels resultats que les enquestes que se'ls havien realitzat al llarg del darrer any, fet que va permetre establir un enriquidor diàleg entre pagesos, pageses, famílies propietàries i el propi equip gestor del Parc, que va recollir les inquietuds dels participants. Posteriorment, es va realitzar un glosat en el que, com sempre amb humor, es van tractar temes relacionats amb el camp. Finalment, una "bereneta" va donar l'espai per establir lligams de forma més informal i distesa.

Aquests espais de trobada amb les persones que viuen, treballen i, per tant, també gestionen el Parc Natural de s'Albufera des Grau, té l'objectiu d'establir vincles de col·laboració que repercuten en la millora de la conservació.

\* forma dialectal menorquina amb la qual es denominen les finques agrícoles i ramaderes.



Foto: Arxiu Parc Natural de s'Albufera des Grau

## Sa Dragonera està de celebració: feliç 30è aniversari!

Han passat 30 anys des d'aquell 26 de gener de 1995 en què el Govern de les Illes Balears va declarar el Parc natural de sa Dragonera, com a conseqüència d'una llarga, activa i reiterada demanda social.

El cas de sa Dragonera es convertí en paradigma de la consciència conservacionista a l'illa de Mallorca, que començà en la dècada de 1970 quan un grup de joves ocupà pacíficament l'illa per reivindicar que s'abandonessin els plans urbanístics que s'estaven refermant sobre l'illa, i exigir-ne la seva preservació.

Gairebé durant 20 anys es va lluitar des dels carrers i els despatxos per aconseguir la protecció de sa Dragonera, es feren algunes manifestacions que esdevingueren històriques per ser les primeres grans concentracions a favor de la conservació dels espais naturals a l'illa de Mallorca. L'any 1987, aviat farà 40 anys, el Consell de Mallorca va comprar l'illa, i uns anys més tard el Govern va consolidar per sempre la seva preservació amb la declaració de parc natural.

Aquest 2025, per tant, sa Dragonera està de celebració i per commemorar-ho s'organitzaran actes al llarg de tot l'any. El primer d'aquests, en la setmana efectiva de l'aniversari, ha estat l'organització d'una diada que ha comptat amb la presència dels piragüistes olímpics Marcus Cooper i Joan Toni Moreno, que traslladaren amb les seves piragües dues banderes (la de Mallorca i una bandera blanca commemorativa) fins al mirador de na Miranda, on onejaren durant tot l'any 2025. L'acte comptà amb la presència dels alumnes de 6è curs del col·legi públic els Molins, de s'Arracó (Andratx) que, com a veïns del Parc que són, han apadrinat aquesta activitat amb què s'ha donat inici a aquest any de celebració dels 30 anys del Parc natural de sa Dragonera.



Foto: Arxiu Parc Natural de sa Dragonera



**XENIB**

XARXA ESPAIS NATURALS  
ILLES BALEARS